

'n HOESBREEF

UITGAVE VAN STICHTING HISTORISCHE SOCIËTEIT ENSCHEDE-LONNEKER

Naar school in 1936

▲ De kleuterschool van de zusters van het Larinksticht.

De kleuterschool van de zusters van het Larinksticht in Enschede in de binnenstad kwam je binnen via een hoge grijze stenen trap waar je een lange gang zag met aan de rechterkant drie klaslokalen, aan de linkerkant een hoge trap waar een kelder onder zat en aan het eind van die vrij lange gang kon je met een trap weer naar buiten.

Door Mathilde Voortman

Omdat we ongeveer een kwartier moesten lopen voor we er waren bracht Dora, het meisje dat dag en nacht bij ons woonde, me met de fiets weg. Mijn moeder werkte namelijk in de confectie die achter ons huis was gebouwd en mijn vader bracht

veel wat er besteld werd weg.

Ik herinner me een paar dingen van die zogenaamde fröbelschool waar ik matjes mocht vlechten bij zuster Becomia. Ik stopte de duim van mijn rechterhand namelijk in mijn mond en met de overige vingers speelde ik om mijn neus. Dat zuigen op de duim dat kon je als je straks nog naar de grote, lagere

school wilde beslist niet doen. Dus er werd een grote doek gepakt die vol groene zeep om mijn duim en vingers werd gebonden en zo werd ik meegenomen en in dat donkere hok onder de trap gezet net zo lang tot ik groot zou zijn en geen duim meer zoog.

Er waren ook mooie dingen, want ik kreeg dezelfde kleren aan als de zuster en dan liepen we in een lange rij in de tuin buiten en werd er gezongen. Ik heb er zelfs nog een foto van die moeder in een album heeft geplakt.

[Lees verder op Pagina 3](#)

'n HOESBREEF

Stichting Historische Sociëteit Enschede - Lonneker

Deze gratis en interactieve digitale nieuwsbrief van de Historische Sociëteit verschijnt tien keer per jaar.

www.shsel.nl

Redactie

Ilse van Heerwaarden

Wim Corduwener

hoesbreef@gmail.com

Vorige nummers van 'n Hoesbreef kunt u [hier downloaden](#).

Secretariaat

Gerard Hemelt,

Suze Groeneweglanden 14,
7542 NM Enschede. 06 197 255 77.

secre.shsel@gmail.com

'n Sliepsteen

Contribuanten ontvangen vier keer per jaar ons historisch blad 'n Sliepsteen.

Redactie:

Jan Brummer, 06 2412 02 06

of janbrummer@shsel.nl

<https://www.facebook.com/SHSEL/>

Ons documentatiecentrum is te raadplegen in Prismare, ruimte 1.07. Roomweg 167 op **woensdag- en vrijdagmiddag van 14.00 tot 17.00 uur**.

De Historische Sociëteit Enschede- Lonneker heeft bij de belastingdienst de status van culturele ANBI. Dat betekent dat een gift aan de Sociëteit voor 125 procent kan worden afgetrokken van de inkomstenbelasting en voor 150 procent van de vennootschapsbelasting. Een ANBI is een algemeen nut beogende instelling.

Onze Historische Sociëteit mag zich culturele ANBI noemen omdat we een instelling zijn die voor minstens 90 procent actief is op cultureel gebied.

▲ Rita van de Wetering achter de kraam op de Heurne.

Historische sociëteit op de Oranjemarkt

► Zaterdag 26 april vroeg uit de veren om ruim voor 8.00 uur in de binnenstad te zijn voor de Oranjemarkt. Het was fris dus de nieuwe bodywarmers kwamen goed van pas. De bodywarmers zijn aangeschaft om de zichtbaarheid en de professionele uitstraling van de SHSEL te vergroten.

Helaas werd ons een minder drukke plek aan het einde van de Heurne aangewezen. Hierdoor stonden we niet in het drukke gedeelte. De verkoop bestond voornamelijk uit wigboldroute's. Dus geen verkoop van boeken. Hierdoor was de opbrengst erg mager. Maar het voordeel was dat je rustig met geïnteresseerden kon praten, met als resultaat twee nieuwe contribuanten.

We moeten maar eens kijken waar we volgend jaar gaan staan. De Promotiecommissie kreeg ondersteuning voor het bemensen van de kraam van Rita van de Wetering, Annelies Futselaar en Harry van der Sleen.

Herman van de Pieterman

Promotiecommissie

Nieuw bestuurslid Ben Snijders

► Natuurlijk zijn we nieuwsgierig wat voor vlees we in de kuip hebben en daarom heb ik Ben gevraagd iets over zijn achtergrond te vertellen.

Ben heeft altijd een voorliefde gehad voor geschiedenis en is afgestudeerd op het onderwerp 'Nederlandse Geschiedenis na 1945'. Zijn kennis wilde hij graag overbrengen op de jeugd en zo werd hij docent geschiedenis aan het Kottenparkcollege in Enschede. Vervolgens maakte Ben de overstap naar de PABO. Op deze school leerde hij de studenten hoe je kinderen het verhaal over de geschiedenis moet vertellen en hoe je bij hen interesse hiervoor kunt kweken.

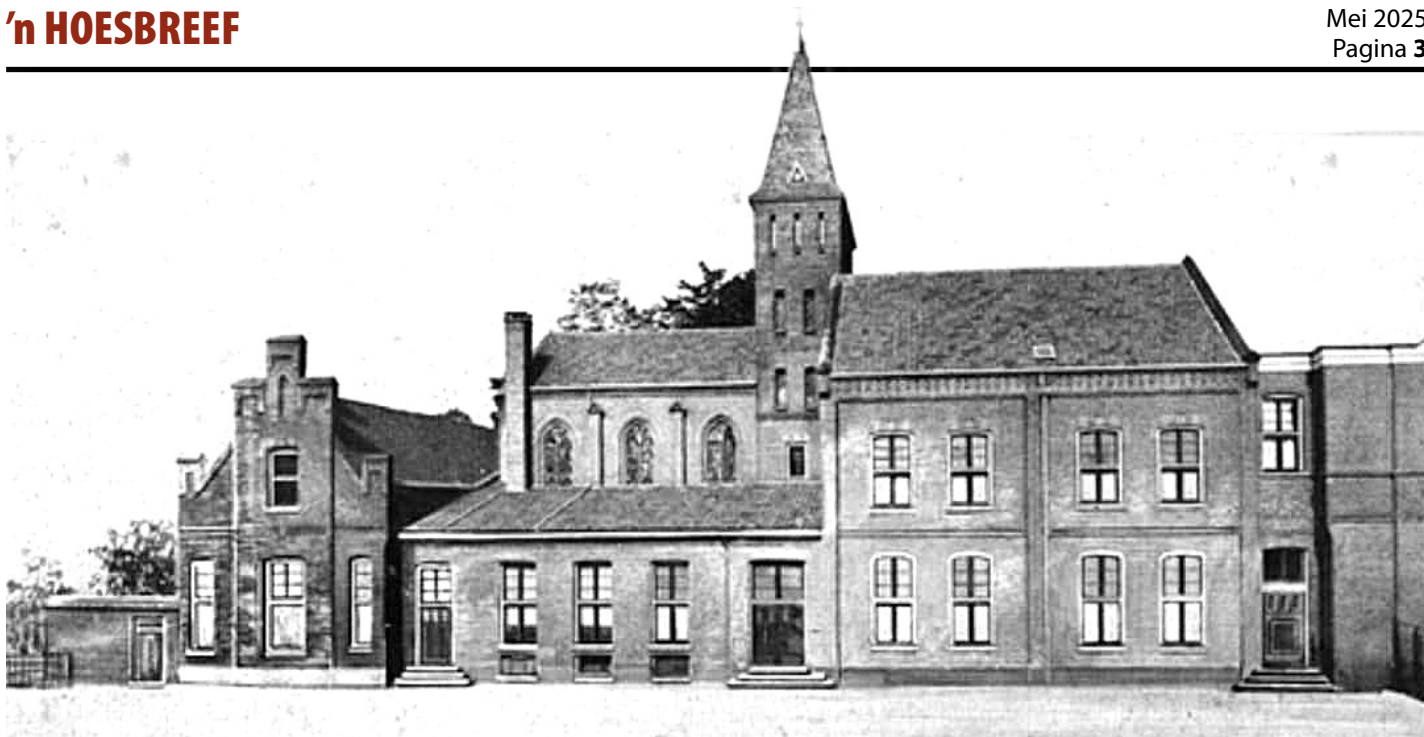
Ben woont om de hoek bij het Boerenkerkhof aan de Deurningerstraat en al gauw verrichtte hij daar als vrijwilliger hand- en spandiensten en kwam zo ook in contact met de

SHSEL. Van het een kwam het ander en nam Ben zitting in de Binnenstadcommissie. Hier was en is hij betrokken bij diverse projecten zoals het realiseren van Augmented Reality op het Boerenkerkhof, het organiseren van rondleidingen over het Boerenkerkhof, maken en presenteren van PowerPoint presentaties van diverse stadswijken en het samenstellen van de 'Canon van Enschede in de klas'.

Het zit Ben in het bloed om bestaand onderzoek te vertalen naar verhalen voor de Enschedeërs en om te stimuleren dat er meer onderzoek gedaan wordt.

Als oud-voorzitter van een voetbalclub en een politieke partij heeft Ben de nodige bestuurservaring en wij zien hem dan ook graag deel uitmaken van het SHSEL-bestuur.

Georges Schafraad

Naar school in 1936

▲ De kleuterschool van de zusters van het Larinksticht.

Vervolg van [Pagina 1](#)

Vóór 1 oktober moest je zes jaar zijn dan mocht je naar de eerste klas van de lagere school. Zo kwam ik, lopend over de speelplaats naast de kleuterschool, door de deur op het einde van die speelplaats terecht in een hal met klaslokalen links en de hoek om rechts en op een trap die naar boven leidde waar ook twee lokalen waren, bij juffrouw Ensing. Een lieve juffrouw die soms ook vervangen werd door mevrouw Garitsen. Dat was dus de eerste klas.

We leerden lezen via de methode Hoogeveen met het bekende leesplankje aap-noot-Mies-Wim-zus-Jet-Teun-vuur-Gijs-lam, Kees-bok-weide-Does-hok-duif-schape.

Later zou ik nog een boek schrijven over het leesonderwijs in ons land tot 1960 maar erg vlot ging dat lezen destijds niet want ik zie de boos geworden juf nog voor me die resoluut een aantal plankjes pakte, het raam opende en de boel van boven naar beneden gooide.

We liepen in die klas in een lange rij eens over de speelplaats, langs die stoep van de kleuterschool, toen ik een pets op mijn wang kreeg dat ik er beduusd van werd. Neen, de bof had ik niet maar ik stond er betueterd bij te kijken en hoe het precies gezeten heeft weet ik tot op heden niet eens maar de juf zei erbij dat ik dat verdiend had.

Ik zat in de tweede klas toen de

Tweede Wereldoorlog uitbrak. Mevrouw Ensing, een mevrouw Meiling en zuster Philothea wisselden elkaar af.

Inmiddels hadden zich ook thuis veranderingen voorgedaan. Mijn vader was plotseling gestorven, mijn moeder hertrouwde en mijn nieuwe vader bracht een zusje mee. Ik weet nog dat daarover gesproken werd door een groepje leerkrachten die mij in hun midden riepen. We, Thea en ik, gingen toen lopend naar school. Alleen in de winter, dat begon eigenlijk al in oktober, zat ik met wintervoeten.

In de derde klas kreeg ik een straf met Sinterklaas omdat ik getwijfeld had aan zijn bestaan. Weken erna bleek er toch een wiegje in de kast te staan op school, maar de lol voor mij was eraf.

Toen werd onze Johan geboren. Nu ik dit schrijf denk; ik hé dat zou er wel eens mee te maken gehad kunnen hebben. Juffrouw Leering gaf in die derde klas les en daarvan mochten we in lange rijen om beurten water drinken als het warm was. Klas vier had de lieve zuster Gratiana. Inmiddels was de oorlog heviger, waren er soms geen lessen of ergens in de kleuterschool vooraan bij het Larinksticht.

In klas vijf kregen we les van mevrouw Grondman. Ze had een gele jas aan, was streng maar ze leerde je goed rekenen.

De winters waren toen veel stren-

ger dan nu. Een berg sneeuw zo hoog als het dak van de kleine huisjes, tegenover ons in de Lipperkerkstraat, was toen gewoon. Je kon dan vaak een middag ijsvrij verwachten.

Ondanks het tekort aan textiel in de oorlog kregen we toch nog altijd handwerklessen van zuster Ephamie. Het eerste geborduurde kleedje, met verschillende patroontjes onder elkaar, staat nu nog ingelijst in de kast op mijn kamer.

Papier werd steeds schaarser maar toch kregen we altijd weer een nieuw schrift als het oude vol was. We moesten wel alle ruimte goed gebruiken. Woorden voor een dictee kon je best oefenen in een net schrift waar nog plaats was onder en tussen de lijntjes.

In klas zes leerden we tegen kerst het lied 'Jan had een mooie toverfluit' wat we ook mochten spelen.

Wat ik zelf heel mooi heb gevonden uit die tijd was het zingen met alle klassen op de gang en het voorlezen van een verhaal. Toen werd ik gekozen om bij de plechtige communie in de kerk hardop de geloofsbelijdenis voor te lezen. Hoe dan ook, die lagere schooltijd met flesjes melk op de kachel en vitaminetabletjes die je moest slikken en met angstige momenten bij het luchtalarm is natuurlijk ook een tijd geweest waarin we dingen meemaakten die fout waren maar waar leerkrachten het ook niet gemakkelijk hebben gehad.

Het verhaal van het kippenhok; een onverwacht vervolg

Het kippenhok op Landgoed De Weele in Boekelo was, zoals in het boekje uitgegeven door de Historische Kring Boekelo uitgebreid beschreven, van augustus 1942 een schuilplaats voor een aantal Joodse onderduikers. Helaas zijn ze allemaal door verraad in juli 1943 uiteindelijk in de vernietigingskampen om het leven gekomen.

Door Jan Astrego

Mijn familie van mijn vaders kant komt uit Rotterdam. Vaag was mij bekend dat er van die kant, naast de Italiaanse achtergrond, vandaar mijn naam, ook een Joodse relatie bestond. Toen ik door Arend Stokkers gevraagd werd eens mee te denken over de toekomst van het kippenhok; de fotogenieke ruïne bezocht en het document daarover ter beschikking kreeg, werd ik dan ook geïntrigeerd door de verhalen over de Joodse families die daarin beschreven werden. Bij één van de verhalen, die over Jettie van Thijn, viel mij meteen de naam van haar moeder Saartje Spetter op. Deze naam Spetter kwam ook in mijn Rotterdamse familie voor had ik eerder ontdekt.

Ik moet eerlijk bekennen, dat ik weinig van mijn familiegeschiedenis wist. Tot ik na het overlijden van mijn vader in zijn geldkistje een briefje aantrof van de gemeente Monster, waar mijn ouders tijdens de oorlogsperiode woonden, waarop vermeld stond dat mijn vader zich had aangemeld als persoon van geheel of gedeeltelijk van 'Joodsche bloede'. Daarnaast lag er een cheque van de Bank voor Handel en Scheepvaart ter waarde van \$ 810,-, die nog niet was geïnd. Merkwaardig, want mijn grootouders uit Rotterdam kwamen berooid de oorlog uit. Het scheepsbevrachtingskantoor van mijn opa aan de Parkhaven was bij het bombardement van Rotterdam met alles wat erin lag vernietigd. Mijn ouders hebben hen tot de AOW werd ingevoerd, moeten onderhouden. Het leverde nogal wat spanningen op. Waarschijnlijk mede daardoor bleven de familiecontacten vanuit Groningen, waar wij toen

▲ De huidige staat van het kippenhok.

woonden uiterst beperkt.

De nieuwsgierigheid was echter door de gevonden documenten gewekt. Op advies van de Fortressbank, erfopvolger van de bank van mijn opa, namen wij contact op met de Stichting Individuele Bankaanspraken/Sjoa. Om de Joodse connectie te bewijzen moesten we bij de gemeente Rotterdam te rade.

Uit de bij de gemeente Rotterdam opgevraagde documenten bleek dat mijn opa 'n zoon was van Nicolo Giovanni Astrego afkomstig uit Loano (Italië) en Sara Kreb uit Rotterdam. Sara Kreb was Joods bleek uit de acte. Sara Kreb had als ouders Manuel Kreb en Maria Spetter. Beide families, woonachtig in Rotterdam, waren van Joodse komaf. Dus mijn opa zou volgens de Joodse wetten, heb ik begrepen, ook Joods moeten zijn geweest. Vandaar het briefje van mijn vader. Mijn opa was echter een gelovig katholiek. Hoe dat uitpakte in de oorlogssituatie bij mijn opa is mij niet bekend. Wel bleek uit de stukken, dat men voldoende argumenten kon aanvoeren om niet als Joods te worden aangemerkt.

De familierelatie

Maar wat was nu de connectie met Jettie van Thijn en hoe kwam zij vanuit Rotterdam in Boekelo terecht.

Jettie van Thijn werd geboren op 9 augustus 1918 in Rotterdam. (ook mijn geboortedag!). Haar vader was

Abraham van Thijn, geboren 16 november 1878 te Zaandam. Haar moeder was Saartje Spetter, geboren op 2 mei 1877 te Rotterdam.

Jettie van Thijn en Paul Glasel, haar latere echtgenoot, waren zogenaamde Palestina pioniers. Joodse jongeren, die zich door het volgen van een agrarische opleiding voorbereidden op een emigratie naar het toenmalige Palestina.

De voorbereiding, Hachsjarra genoemd, was noodzakelijk om vaardigheden te verwerven, die in het onontgonnen gebied noodzakelijk waren. De opleiding was tevens een vereiste om een Brits immigratie visum, een zogenaamd Palestina-certificaat, te verkrijgen. In 1940 sloot zij zich aan bij 'De Deventer Vereniging van Palestina Pioniers'. Daar leerde ze ook haar toekomstige echtgenoot Paul Glasel kennen. Samen trokken ze naar Twente, waar op de boerderijen veel werk te vinden was. In 1941 vestigden zij zich op de boerderij 'De Keizer' in Usselo. Hij op 't Strootman in Boekelo. Later vestigden ze zich samen op de leegstaande boerderij Nieuwe Beekweg 199. Aan de adressen in de teruggevonden spaarbankboekjes valt af te lezen, dat ook haar ouders daar mogelijk nog een tijdje hebben gewoond.

[Vervolg op Pagina 5](#)

Het verhaal van het kippenhok; een onverwacht vervolg

Vervolg van **Pagina 4**

Jettie en Paul zijn waarschijnlijk getrouwd, 9 augustus 1942, voor zij gingen onderduiken.

In 1942 werd de Jodenvervolgung erg opgevoerd. De Duitsers maakten haast met de Endlösung vanwege het front dat door de geallieerden en Rusland werd gevormd.

Het eerste onderduikadres van Jettie en Paul was bij de Lansinks (Snieders Derk) aan de Beckemerstraat 495. Eerst op zolder later in het boerenkippenhok.

Hals over kop moesten zij daar vertrekken. Al hun spullen achterlatend. O.a. een hutkoffer en een schriftje met versjes van Jettie van Tijn. De spullen uit de hutkoffer zijn nu in het bezit van de Historische Kring. De spaarbankboekjes zijn naar haar nichtje Clara van Thijn gegaan (nu Sonja Dubois).

Nicht Clara van Thijn

De dochter van de broer van Jettie, Clara, overleefde min of meer bij toeval de Holocaust. Met de dreiging van de aangekondigde deportatie op de achtergrond werd zij ondergebracht bij de kunstenaar Dolf Henkes, die haar naar haar tante in Boekelo bracht. De erbarmelijke omstandigheden daar deed hem

▲ Karl Neter maakte dit houtsnijwerk van het kippenhok tijdens zijn verblijf als onderduiker in dit kippenhok. Karl werd als 18-jarige vermoord op 16 juli 1943 in het vernietigingskamp Sobibór.

In 1925 besloot Willem Helmig van Heek te verhuizen naar het landgoed De Weele in Boekelo. Hij woonde dan dichterbij de Boekelose Stoomblekerij waarvan hij samen met zijn broer Hendrik Jan van Heek directeur was. Het huis waar hij tot dan toe de zomerdagen doorbracht werd daartoe uitgebreid. Maar er werd ook als cadeau voor zijn vrouw Margaretha Hermina Jannink een luxueus kippenhok gebouwd.

▲ Voorpagina van de Hoesbreef van september 2024.

besluiten haar weer mee terug naar Rotterdam te nemen. Het echtpaar van der Kaden adopteerde haar en gaven haar de naam Sonja van der Kaden. Na de oorlog emigreerden zij naar Amerika, waar Sonja trouwde met Ron DuBois en verder als Sonja DeBois door het leven gaat.

Haar speurtocht naar haar familieachtergrond en haar bezoek aan Boekelo, doet zij uit de doeken in 'Finding Shifra'; haar Joodse naam.

De stamboom

Voor het bewijs van de familierelatie ben ik te rade gegaan bij Hanno Wetering uit Amerika, die ook voor Lydia Koelewijn achtergrondonderzoek had verricht.

Hij wist te melden dat van Jettie's familie nog een overlevende Sonja DuBois in Amerika leeft. Zij is ook op bezoek bij de ruïne van het kippenhok geweest.

penhok geweest.

Het was voor mij grote verrassing te ontdekken dat mij werd gemeld, dat wij een gemeenschappelijke voorouder hebben gehad, namelijk Aron Benedictus Spetter (1754-1832).

Aron Spetter is ook de overgrootvader van Sara Kreb; de grootmoeder van mijn vader. Sara Kreb en Sonja DuBois' grootmoeder Spetter waren achternichten. Sonja is de zesde generatie afstammeling van Aron Spetter. Ik ben de zevende generatie.

Hoewel de familierelatie erg ver weg is, vind ik het toch wel confronterend en verwarrend. De Holocaust is opeens erg dichtbij gekomen. Met natuurlijk de vraag hoe het andere familieleden is vergaan. De vraag is natuurlijk ook hoe mijn opa aan de naziterreur heeft kunnen ontsnappen.

Fliegerhorst Twente in de kijker

► In 2025 is overal in Nederland veel aandacht voor de bevrijding, tachtig jaar geleden.

Een gebied bij Enschede dat in de Tweede Wereldoorlog een belangrijke rol heeft gespeeld is het, door de Duitse bezetter geannexeerde vliegveld Twenthe in de loop van oorlog uitgebreid tot Fliegerhorst.

Veel van het oorlogsvliegveld is verdwenen maar er zijn zeker nog sporen van te vinden. Hierover heeft Landschap Overijssel een boekje samengesteld met veel mooie foto's en duidelijke kaarten.

Burgemeester Bleker van Enschede heeft het eerste exemplaar op 18 april in ontvangst genomen op

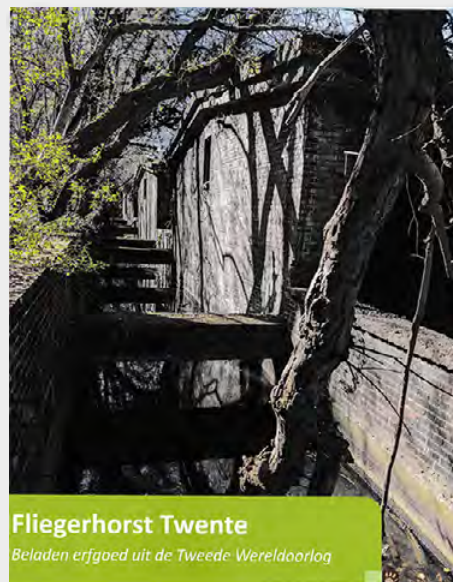
Hof Espelo. Aansluitend is er een fietstocht gemaakt langs markante plekken.

Het 72 pagina's tellende boekje op A4-formaat, is voor € 4,95 verkrijgbaar in het Koetshuis van Hof Espelo.

Zie ook: <https://www.landschapoverijssel.nl/fliegerhorst>.

De route is te vinden in de app Wandelen in Overijssel, onder de titel Fliegerhorst zuid. (De noordroute verschijnt in september van dit jaar.)

Zie: <https://www.landschapoverijssel.nl/eropuit/routes>.

Fliegerhorst Twente

Beladen erfgoed uit de Tweede Wereldoorlog

Plaquette Stoomweverij Nijverheid

In het gebouw van de toenmalige Stoomweverij Nijverheid aan de Haaksbergerstraat-Nijverheidstraat is in 1947 een plaquette aangebracht ter nagedachtenis aan een tiental medewerkers van het bedrijf, omgekomen tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Door Kor Feringa

Stoomweverij Nijverheid NV, opgericht in 1889, was eigendom van de joodse familie Van Gelderen. Het bedrijf, met in 1960 nog 700 medewerkers, werd in 1968 gesloten na een fusie met de Boekelose Stoomblekerij tot textieldrukkerij Texoprint (ook in Boekelo). Texoprint, dat deel uitmaakte van een nog bredere holding, ging in 2004 failliet.

De fabrieksgebouwen in Enschede zijn in de jaren zeventig afgebroken. De in 1955 nieuw gebouwde kantoorvleugel diende nog als bureau voor de (beroeps) consul van de Bundesrepubliek Deutschland dr E.S. Simon. Het pand droeg dan ook een Duits Hoheitsschild. Hoofdhuurder was evenwel de Stichting Welzijnsbevordering, vanaf 1968-1982 de plaatselijke instelling voor sociale planning en samenlevingsopbouw. De kantoorvleugel is in de jaren tachtig alsnog afgebroken en vervangen door het huidige driehoekige parkeerterrein.

Op het vroegere fabrieksterrein van 'De Nijverheid' is in 1978 een nieuw politiebureau gebouwd aan de Hermandad. De villa Nijverheidstraat 2, het woonhuis van directeur Van Gelderen, een gemeentelijk monument uit 1916, werd destijds in gebruik genomen als kantoor voor de korpsleiding. Sinds 2019 is in het pand restaurant Joann gevestigd. De plaquette hangt nu in de hal van het pand.

In Stoomweverij Nijverheid, sinds 1941 onder beheer van een Duitse Verwalter, zijn voorjaar 1942 op last van bezetter de honderdduizenden gele Jodensterren vervaardigd, vanaf 3 mei verplicht te dragen door alle Joden vanaf 6 jaar. Ze werden à f 0,04 plus een textielpunt per

▲ Stoomweverij Nijverheid NV in 1948.

► *Het monument 'Stoomweverij Nijverheid' in Enschede is een natuurstenen gedenkplaat waarop in reliëf een vogel en een mensfiguur zijn afgebeeld.*

ster verkocht via de Joodse raden. Destijds zijn 569.355 sterren uitgeleverd.

De herinneringsplaquette, van de hand van beeldhouwer Ben Guntenaar, vermeldt tien namen van medewerkers van de stoomweverij.

Vervolg op [Pagina 7](#)

Plaquette Stoomweverij Nijverheid

Vervolg van **Pagina 6**

Daaronder vijf leden van de familie Van Gelderen en ook de naam van Gerard Sanders, procuratiehouder van het bedrijf en secretaris van de Joodse Raad in Enschede. Sanders was sinds 1933 al lid van het door Sig Menko geleide 'Comité ten behoeve van Duitse vluchtelingen'.

Sanders (formeel Comprecht Bernard, geboren in 1902), met goede contacten binnen het politie-apparaat en op het gemeentehuis, werd desondanks, samen met een lid van de familie Van Gelderen, opgepakt toen hij op weg was naar een onderduikadres. Naderhand werd hij gedeporteerd naar een concentratiekamp.

De overlijdensacte van 28 februari 1945 noemt als plaats van overlijden het traject Langenbielau - Dachau,

▲ De kantoren van Stoomweverij Nijverheid in de jaren zeventig van de vorige eeuw. Gesloopt in de jaren tachtig.

te lezen als de route van een dodenmars tussen beide concentratiekampen.

Zie ook:

'n Sliepsteen 81, voorjaar 2005.

◀ Gerard Sanders, procuratiehouder van Stoomweverij Nijverheid en secretaris van de Joodse Raad in Enschede.

Expositie in de toren van de Grote Kerk op de oude Markt

▲ Op woensdagmiddag 23 april opende burgemeester Roelof Bleker de permanente expositie over de historie van de Grote Kerk en haar omgeving.

Op banners en grote spandoeken op de tweede verdieping zijn afbeeldingen te zien die een indruk geven van wat er zich rondom de kerk en de Oude Markt afspeelde. Uiteraard is er ook aandacht voor de grote stadsbrand van 1862 die de hele stad in een rokende puinhoop veranderde. De expositie kon

gerealiseerd worden dankzij financiële ondersteuning van de Gemeente Enschede, de Historische Sociëteit en stadsbeiaardier Esther Schopman.

Esther Schopman verzorgt regelmatig rondleidingen in de toren waarbij u nu ook de expositie kunt bekijken. U kunt zich hiervoor aanmelden op: <https://stadscarillonenschede.weebly.com/mini-excursie-heavy-metal-op-grote-hoogte.html>

Zie ook: <https://youtube.be/caTDQcqMs9E>

Indrukwekkende sociëteitsavond

► Dat we als bestuur van de SHSEL met een goed gevoel kunnen terugkijken op onze sociëteitsavond van 15 april, is met name te danken aan de twee sprekers die we voor deze avond hebben uitgenodigd. Wat hebben ze ons weten te boeien met hun indrukwekkende verhalen en begeleidende beelden. Schrijfster Aliëtte de Vries van het boek 'Een onbekend kind' en Bert Woudstra, Enschedeër en zoon van Joodse ouders en overlevende van de Tweede Wereldoorlog.

Aliëtte heeft verteld over haar zoektocht naar het onbekende Enschedese kind dat tijdens de oorlog ondergedoken zat bij haar oom in het Friese dorp Bozum.

Bert liet ons de film 'Door andere ogen' zien. Een film die hij samen heeft gemaakt met leerlingen van openbare basisschool Molenbeek. De film verhaalt over een kippenhok in Boekelo dat ten tijde van de Tweede Wereldoorlog door negen onderduikers, waaronder een gezin met drie kinderen als onderduikadres is gebruikt.

Na afloop van de film wees Bert Woudstra de aanwezigen nog eens op het gevaar van polarisatie waarin nog steeds de oorsprong van zoveel oorlogen ligt. Met deze wijze woorden konden we een indrukwekkende avond afsluiten.

Annelies Futselaar

Opslagruimte gezocht

► Een aantal keren per jaar houden we in Prismare een boekenmarkt. We verkopen dan tweedehands boeken die we binnen krijgen van verschillende mensen.

De opslag van die boeken begint nu toch wel erg veel ruimte op te eisen van onze beschikbare ruimte in Prismare. We zijn dan ook dringend op zoek naar extra opslagruimte voor zo'n 40 banendozen boeken.

Wie kan ons hiermee verder helpen? Graag een e-mailtje naar:

Herman van de Pieterman
Documentatiecommissie
herman.vd.pieterman@gmail.com

Ingrid Astrego overleden

Ingrid maakte jarenlang deel uit van de redactie van 'n Slaapsteen. Na het vertrek van Ineke Buitenhok nam zij de taak van notulist op zich. Ingrid droeg altijd op een positieve manier bij aan de redactionele werkzaamheden en schreef regelmatig zelf artikelen, soms samen met haar man Jan.

Een van de grotere projecten waaraan zij werkte, was het indrukwekkende verhaal over de oorlogsschade door het bombardement op de wijk De Veldkamp; een enorme klus die zij met toewijding uitvoerde.

Naast haar werk voor de redactie was Ingrid ook lange tijd bestuurslid van de Historische Sociëteit. Haar rustige, doordachte inbreng tijdens vergaderingen werd bijzonder gewaardeerd.

Ook op praktisch vlak leverde Ingrid een grote bijdrage: jarenlang verzorgde zij de opmaak en verzending van 'n Hoesbreef, in de tijd dat dit nog een papieren uitgave was.

De laatste periode van haar leven was moeilijk. Het grote aantal aanwezigen bij haar crematie getuigde van de diepe waardering en genegenheid die velen voor haar voelden.

Wij wensen Jan en haar kinderen veel sterkte bij het verwerken van dit verlies. Ingrid laat een warme herinnering achter.

Door het stof

► Ter ere van Enschede 700 presenteert Stichting Theater Producties Twente de theatervoorstelling 'Door het stof'.

Na eerdere successen zoals 'Het Verzet Kraakt' en 'STORK!' brengen de makers een nieuw meeslepend verhaal over Enschede's roerige geschiedenis.

Lokaal en landelijk talent werken samen om de impact van de textielindustrie en sociale verschillen op indrukwekkende wijze te verbeelden.

Eén verhaal, twee perspectieven, en drie delen. 'Door het stof' is een uniek theateraal drieluik waarin je het verleden van Enschede beleeft vanuit twee werelden. Je start in het perspectief van de machtige textielbaronnen of dat van de hardwerkende arbeiders. In het ene deel zie je de welvaart, macht en invloed van de fabrikanten, in het andere voel je de strijd, het onrecht en het groeiende verzet van de arbeidersklasse.

Na een wisseling van perspectief

komt iedereen samen voor een allesbepalende ontknopung.

Door het stof speelt van **13 juni tot 13 juli 2025** op een unieke locatie in Enschede en belooft een onvergetelijke ervaring.

Meer informatie: enschede700.nl voor het programma en ticketinformatie.

Het onderduikadres van H el ne Judith Simons Cohen

► Hoewel de Tweede Wereldoorlog inmiddels tachtig jaar achter ons ligt, houdt die de gemoederen nog steeds bezig. Vaak gaat het om vragen zoals; wat deed mijn opa in de oorlog of waar heeft mijn moeder ondergedoken gezeten? Het niet hebben van een antwoord kan heel frustrerend zijn en soms zelfs psychisch belastend.

Mevrouw Ellen Schrijvers zoekt al tijden naar antwoorden op vragen die betrekking hebben op personen waar haar moeder in en na de oorlog contact mee heeft gehad en onderduikadressen waar haar moeder verbleef.

Voor de volledigheid, H el ne Judith Simons Cohen is geboren op 21 juli in 1925 te Utrecht.

Dit verhaal is eigenlijk een oproep aan u om te helpen bij haar zoektocht naar deze personen en onderduikadressen tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Bekend is dat haar moeder van augustus 1942 tot de bevrijding in 1945 o.a. in Enschede ondergedoken heeft gezeten.

De onderduiknaam van H el ne was Triz of Trix.

Uw eventuele reactie graag zenden aan

Ben Snijders, e-mail:

Snijdersben@gmail.com

▲ De foto boven is gemaakt te Enschede in de zomer van 1944 en komen de volgende vragen:

- wie kan er iets vertellen over deze foto?
- wie zijn de personen op de tennisbaan?
- hebben deze personen nog levende familieleden?

◀ De linker foto is gemaakt in juni 1948 en staan links H el ne Simons Cohen, in het midden Guus ... en met de bloemen in haar hand Dolly. De foto is gemaakt voor het restaurant in het Volkspark na afloop van de voetbalwedstrijd PW – TAR. De vragen bij deze foto zijn:

- Wie zijn deze Guus en Dolly?
- Hebben Guus en/of Dolly nog levende familieleden?
- Wie is de fotograaf?

Meer in z'n algemeenheid is de vraag: wie weet waar H el ne ondergedoken kan zijn geweest en wie heeft nog andere aanknopingspunten die bij deze zoektocht van belang kunnen zijn?

Contactpersonen commissies

► **Binnenstadcommissie**

Georges Schafraad

E-mail: schafraad@gmail.com

► **Boerderijcommissie**

Han van Beek

E-mail: boerderijcom@shsel.nl

► **Documentatiecentrum**

Bart Jansen, tel. 06 3435 45 16

E-mail: jansebart@gmail.com

► **Foto- en verhalencommissie**

Jan Breteler

E-mail: fotoverhalen@shsel.nl

► **Monumentencommissie**

Ton V lker

E-mail: monumentencom@shsel.nl

► **Loakstenen- en**

begraafplaatsencommissie

Harry van der Sleen, tel. 053 852 24 94

E-mail: loakstenencom@shsel.nl

► **PR-commissie**

Bart Jansen, tel. 06 3435 45 16

E-mail: jansebart@gmail.com

► **Redactie 'n Sliepsteen**

Jan Brummer, tel. 06 2412 02 06

E-mail: janbrummer@shsel.nl

► **Historische Kring Glanerbrug**

Joop Kwakman, tel. 06 1972 32 72

E-mail:

info@historischekringglanerbrug.eu

► **ICT**

Tjibbe Knol

E-mail: tjibbeknol@shsel.nl

Expositie 80 jaar bevrijding in Prismare

► Op 1 april was het tachtig jaar geleden dat Enschede door de geallieerden werd bevrijd; 1 april viel toen op Eerste Paasdag.

Wij herhalen de expositie met 50 foto's uit het Brusse archief van de Tweede Wereldoorlog in en de bevrijding van onze stad. In ons atelier op de eerste etage is een aantal voorwerpen en attributen uit de collectie 'Enschede Tweede Wereldoorlog' van Eric Heijink te

zien.

Het atelier is op woensdag- en op vrijdagmiddag tussen 14.00 en 17.00 uur geopend.

De expositie duurt tot en met woensdag 28 mei en is gratis te bezichtigen in de hal van gebouw Prismare aan de Roomweg 167.

Herman van de Pieterman

Textieltour Tubantiastraat

► Vanwege het feestjaar Enschede 700 is er in het weekend van 24 en 25 mei een activiteit in de Tubantiastraat. Vanaf 1906 was Gebroeders Reysoo hier namelijk gevestigd, een bedrijf dat bijna zeventig jaar lang in de textiel zat.

In een wandelingetje langs en door de oude gebouwen van het textielbedrijf vertelt nazaat Mark Reysoo over de bewogen geschiedenis van het familiebedrijf. Dat doet hij aan de hand van oude brieven, historische foto's, kledingstukken en een unieke bedrijfsfilm uit 1939. Vele onderwerpen komen aan bod, waaronder Rizoos beste boksen, de klassenstrijd onder winkeliers rond 1910, de grenshandel in de Eerste Wereldoorlog, het tragische lot van de onmisbare Joodse bedrijfsleider en de bloei van het eigen kledingmerk Treffer.

Op 24 en 25 mei is er een excursie om 10.00 en 14.00 uur, die ongeveer 1,5 uur duurt en gratis is. Voor aanmelden en details zie: <https://www.uitinenschede.nl/evenementen/textieltour-tubantiastraat>

Adres onbekend

▲ Tijdens de laatste sociëteitsavond werd het boek van Aliëtte de Vries 'Een onbekend kind' besproken.. Er waren geen foto's van het gezin Frankenhuis met baby Hetty. Behalve deze foto voor een huis genomen waar geen adres bekend is. Omdat ze ook in de Javastraat hebben gewoond zou deze foto mogelijk daar zijn genomen. Maar geen van de huidige woningen lijkt er ook maar enigszins op. Maar waar zou het dan wél gefotografeerd kunnen zijn? Wie het weet mag het zeggen.

Reacties naar Jan Astrego: vittoria@astrego.nl

Suikerzakjes van weleer: Enschedese Hogere Textielschool

Een jaar nadat de Hogere Textielschool het levenslicht ziet, wordt op 19 mei 1919 de Enschedese Hogere Textielschool Vereeniging opgericht. De vereniging vestigt zich aan de C.F. Klarstraat/Haaksbergerstraat, in het pand van het oude Lyceum. Ook de Hogere Textielschool zit in ditzelfde pand. In september 1922 wordt het nieuwe pand aan het De Ruyterplein in gebruik genomen. Met name de docent spinnen, de heer Huchshorn heeft zich sterk gemaakt voor de oprichting van deze studentenvereniging. De leden moeten aanvankelijk f 3,50 aan contributie betalen, maar 10 jaar later is dit al f 7,50. Geschat wordt dat ca. 70-75 % van de leerlingen lid is geweest van de EHTSV. Veel studenten vinden de club echter te elitair of de contributie te hoog.

Doeleinden van de EHTSV zijn:

1 Het beleggen van bijeenkomsten van allerlei aard, zowel ontwikkelings- als ontspannings-bijeenkomsten;

2 Het organiseren van lezingen, excursies en voordrachten;

3 Het contact zoeken en samenwerken met andere technische scholen in binnen- en buitenland, die gelijksoortige doelstellingen hebben en deze door dezelfde middelen trachten te bereiken;

4 Andere wettige middelen, die aan het doel bevorderlijk kunnen zijn.

Zoals bij veel studentenverenigingen moeten ook de studenten die lid willen worden van de EHTSV een ontgroening ondergaan. De potentiële leden worden 'klooiën' genoemd. De ontgroening duurt aanvankelijk 7 tot 14 dagen. Klooiën dienen een standaard kostuum te dragen: groene butterfly, muts en nummerbord.

In de jaren voor de Tweede Wereldoorlog wordt er meestal één keer per jaar een revue of toneelvoorstelling met of zonder bal georganiseerd. In 1944, ten tijde van de Duitse bezetting moet

▲ De Enschedese Hogere Textielschool Vereeniging (EHTSV) in 1922.

de toenmalige voorzitter de school verlaten vanwege een te oranje gekleurde speech.

Na verloop van tijd ontstaan er binnen de EHTSV diverse commissies, (er is een rally-, sport-, sociëteit-, redactie- en feestcommissie). Daarnaast is er een foto- en toneelclub. Genoeg ontspanning dus voor de studenten. Hotel Bad Boekelo, de Waarbeek en de Twentse Schouwbiurg dienen na de Tweede Wereldoorlog als locatie voor jaarlijkse galafeesten. Tijdens deze feesten worden artiesten van naam ingehuurd. Onder hen

sterren als The Ramblers, Rita Reijs, cabaret Wim Ibo, Harry Mooten, Corry Brokken, Johan Kaart, Anita Meijer, Lee Towers en the Pasadena Roof Orchestra. Een hoogtepunt was het optreden van Louis Armstrong in het Diekmanstadion op 9 mei 1959.

Van 1960 tot 1963 heeft de EHTSV onder de naam 't Zömke, een eigen sociëteit op de zolder van de school aan de Van Galenstraat. Er volgen meerdere verhuizingen en uiteindelijk eindigt de sociëteit in 2001 achterin café De Geus aan de Stadsgravenstraat (samen met nog twee studentensociëteiten). De sociëteit komt meerdere malen negatief in het nieuws vanwege conflicten met de burgerij en politie en wordt zelfs tijdelijk gesloten.

De EHTSV komt regelmatig in het nieuws. In 1954 organiseert de winkeliersvereniging van de Oldenzaalsestraat een miss-textiel verkiezing in hotel café De Vluchte. De leden van de EHTSV voelen zich

gepasseerd en organiseren hun eigen miss TEX verkiezing. Voordat het rijtuig met de textielmissen onder publieke belangstelling over de hoofdstraat rijdt, komt uit een zijstraat een landauer met driemaal een miss TEX vergezeld door brallende studenten die hetzelfde parcours volgen als de officiële textielmissen. Het publiek spreekt er schande van.

Verwacht wordt dat met de teloorgang van de textielindustrie in Enschede er ook een eind komt aan de EHTSV, de oudste studentenvereniging in Enschede. De leden willen hier echter niets van weten. Men is trots op de vereniging en legt graag uit waar de schietspoel in het TEX-wapen voor staat. In het studiejaar 1975-1976 wordt de Hogere Textielschool omgedoopt tot IHBO 'De Maere'*. IHBO staat voor

'Instituut Hoger Beroepsonderwijs'. In 1994, schrijft drs. P.A. van Gelder, directeur van IHBO De Maere in de almanak van dat jaar dat "het gebruik van de volledige naam Enschedesche Hogere Textielschool Vereeniging absoluut en consequent moet verdwijnen". Hij acht dit noodzakelijk om een betere integratie te bewerkstelligen in de nieuwe onderwijsstructuur.

Wanneer er in 2004 nog 80 leden zijn, fuseert de EHTSV met de studentenvereniging Magisterium (voor studenten chemische technologie). De nieuwe studentenvereniging krijgt de naam Textores Magistrique. In 2015 wordt de vereniging opgeheven vanwege het gebrek aan leden en middelen.

Rita van de Wetering

Boeren, burgers en buitenlui

De uitvinding van papier en de uitvinding van de boekdrukkunst (in 1438 door Johannes Gutenberg) betekende, verspreid over enkele eeuwen, langzaam het einde van de wandelende stads- en dorpsomroeper.

Door **Betty Radstok**

Namens het Omroepersgilde

Een dagelijkse krant en het huidige snelle internet brengt de nieuwtjes en mededelingen sneller rond aan een grotere groep mensen dan de groep die je van mond tot mond kunt bereiken. Toch waren stads- en dorpsomroepers tot in de vorige eeuw actief. In den lande waren nog veel ongeletterde mensen, die op de hoogte gehouden werden door de berichten die de omroepers verkondigde. Het waren meestal sober geklede mensen die het omroepen als nevenactiviteit naast hun werk hadden.

Veel van de oudere mensen zullen zich nog wel herinneren dat, meestal na de zondagsdienst, buiten bij de kerk, de omroeper op een kleine verhoging of steen kond deed van een aankomende raadsvergadering, grond die ter veiling of te koop werd aangeboden en waar en wanneer dat allemaal plaats zou vinden. Ook als er een noodslachting (snelle slachting bij een bijvoorbeeld een gewond dier) plaats vond, ging de omroeper op pad.

De omroeper is nu uit het straatbeeld verdwenen, het is geen bittere noodzaak meer. Mensen communiceren nu via allerlei technische middelen zoals draagbare telefoons,

► *De ingekleurde foto van Hendrikus Wolthuis. Hij was de laatste klepperman van Enschede en kreeg zijn pensioen in 1905. De foto en de kleppers die dit tijdperk markeren zijn eigendom van de gemeente Enschede en in bruikleen bij De MuseumFabriek.*

Hendrikus Wolthuis
Klepperman

Hendrikus Wolthuis (tot 1905)

Omroeper

Hermen Hesselink (1791-1794)
Carl Ludwig Echtermeijer (1847)
Koenraad Mulder (1911)

Tegenwoordig is het zijn van omroeper geen bittere noodzaak meer, maar een hobby. Omroepers worden beschouwd als ambassadeurs van hun woonplaats en/of gemeente. Zij worden ook ingehuurd door diverse soorten organisaties en worden door hen ingezet ter opluistering van allerlei festiviteiten.

In de binnenstad van Enschede wordt er een omroepersconcorso gehouden. Dit zal plaatsvinden op **zondag 31 augustus** tijdens de Zondagsmarkt op het van Heekplein. Omroepers uit het hele land, uit België en Duitsland, zullen hun kunde hier laten horen.

In Enschede willen omroepers uit binnen- en buitenland, dit oude beroep laten herleven.

Hoort, hoort, zegt het voort...

internet, WhatsApp en sms.

In Enschede vond ik in de archieven de volgende personen:

Nachtwacht (1875-1902)

Gerrit Jan ter Horst
Adriaan Hendrik Friezendorp
Gerrit Hendrik Niezink
Hendrikus Kokkeler
Gerardus Assink

Geschonken voorwerpen

► Deze voorwerpen zijn recentelijk geschonken naar aanleiding van de mini-expositie over de Tweede Wereldoorlog in Prismare.

Ik kom graag in contact met de schenkers om ook het verhaal achter deze voorwerpen vast te kunnen leggen.

Erik Heijink E-mail:
heijink@gmail.com

De Museum Fabriek

twente

Het stadhuis van suiker

► Het stadhuis van Enschede is een prachtig monument, de gemeenteraad gaf in de jaren dertig van de vorige eeuw de opdracht om een stadhuis te bouwen dat paste bij de status van de stad in die tijd.

Als inspiratiebron diende het stadhuis van Stockholm. Banketbakker Prenger uit Enschede maakte een prachtige maquette van het stadhuis, gemaakt van suiker!

<https://www.youtube.com/watch?v=59iUD5ddSms>

Ets van de maand

► Nu het zonnetje meer en meer schijnt wil ik een kleurrijke zeefdruk onder de aandacht brengen. Op de zeefdruk van ca. 29 x 42 cm. Is een aantal fleurige tulpen te zien.

Dit is één van de twee zeefdrukken van Anton Reuvers met bloemen als onderwerp. Dit werk heeft hij Tulpen Flamboyant genoemd. De prijs van deze zeefdruk is € 40,-.

U kunt dit werk bekijken en aanschaffen tijdens de openingstijden van onze ruimte in Prismare.

Herman van de Pierman

Prentbriefkaarten 1895 - 1905

▲ Vóór het jaar 1905 mocht op de achterzijde van een Ansicht- of prentbriefkaart alleen de naam, het adres en de woonplaats van de ontvanger geschreven worden. Op de voorkant was ruimte waar de afzender zijn/haar naam of een tekst kon schrijven. Soms was de tekst zo lang dat men langs de rand of door de afbeelding schreef.

Gevraagd: deelnemers Comité Open Monumentendagen (OMD)

► Ieder jaar in september, vinden de Open Monumentendagen plaats. Een landelijk evenement waaraan ook de Gemeente Enschede van harte deelneemt. De organisatie daarvan ligt bij het Comité OMD, onderdeel van de SHSEL.

Omdat de laatste tijd enkele leden van het Comité zijn gestopt bestaat er ruimte voor nieuwe leden.

We vragen personen met belangstelling voor architectuur en de historie van Enschede, die het leuk vinden jaarlijks actief te zijn tijdens de Open Monumentendagen en in de voorbereiding daarvan.

Meer informatie is verkrijgbaar bij de voorzitter van het Comité,

Ton Völker.

monumentencom@shsel.nl

Eigen Erf

Een kijkje op de Dinsdagsche markt te Enschede, de eerste maal dat deze ook in den namiddag werd gehouden.

▲ *Eigen Erf* uit maart 1928.

Enschede was er bij, die eerste mei

► Nadat tijdens de Tweede Internationale in Parijs in juli 1889 besloten werd dat vanaf dat jaar de eerste mei de Dag van de Arbeid zou zijn in Europa was Enschede er klaar voor.

Op 1 mei 1890 al werd in Enschede gediscussieerd en gedemonstreerd voor de achturige werkdag. Toen was in de textiel een twaalfurige werkdag normaal. Alleen al de aankondiging van de activiteit joeg burgemeester van de Zee in de gordijnen. Een sterke politiemacht werd in de benen geroepen om mogelijke rellen de kop in te kunnen drukken. Er gebeurde niets dat dit rechtvaardigde.

De situatie in de stad was weliswaar gespannen vanwege de actie van de Enschedese textielondernemers om hun fabrieken maar vier dagen per week open te hebben. Dit als strafmaatregel voor de onrust die was ontstaan in de stad door een 'wilde' staking in februari dat jaar bij de fabriek van ter Kuile & Morsman. Deze actie van de textielondernemers betekent voor de arbeiders twee dagen verlies van het toch al te magere inkomen.

▲ *Foto uit: Troebelen in de Twentse textiel - Wim H. Nijhof.*

Deze staking was voor politiek en vakbonden een mooie aanleiding om aandacht te vragen voor de leefomstandigheden van de arbeiders in ons land. Politiek probeerde natuurlijk gebruik te maken van deze onrust. Voor de fabrikanten mee aanleiding om er keihard in te gaan.

Ogenschijnlijk was de aanleiding dus een incident, maar feitelijk was het de spreekwoordelijke druppel

die de emmer deed overlopen. Het maakte duidelijk dat de arbeiders er klaar mee waren. Lange dagen, twaalf uur keihard werken in smeerige en lawaaiige fabriekshallen en dan te weinig verdienen om van te kunnen leven. Het is het begin van zichtbare bereidheid op te komen voor rechten van gewone mensen.

Dick Buursink